

Posudek diplomové práce Bc. Jakuba Kvizdy „Plány a přízraky: nekropolitické dynamiky v zabolševené krajině“

Oponent: Mgr. Daniel Sosna, Ph.D., Etnologický ústav AVČR, Praha

Práce Jakuba Kvizdy má několik cílů s různou mírou ambice. Explicitně formulovaným cílem práce je porozumět selhávání nekropolitiky na příkladu bolševníku v Západních Čechách. V teoretické rovině má práce daleko ambicióznější cíl. Autor se snaží rozpracovat přístup ke studiu více-než-lidských společenstev, který by umožnil politizaci relační ontologie. Autor argumentuje, že relační přístupy je vhodné doplnit o mocenskou dynamiku, která v nich často absentuje nebo je výrazně oslabená. Svou snahu pak na konci práce charakterizuje jako snahu o „nuancovanější následování více-než-lidských aktivit.“ (s. 141), kterou pracovně nazývá jako „psaní proti propletencům“. Jako další cíl práce vnímám i autorovu snahu o praktická doporučení, jak v současném světě co nejlépe žít. Domnívám se, že autor uspěl ve všech zmíněných rovinách a to způsobem, který je vynikající.

Práce velmi pěkně představuje teoretické pozadí vztahů mezi lidmi a ostatními organismy. Zároveň se celou prací proplétá snaha o porozumění procesů a logik, které prostupují světem bez ohledu na to, jestli jde o lidskou společnost nebo zdánlivě odlišný svět ostatních organismů. Opakované odkazy na invaze, migrace, odsuny Němců, totální (finální) řešení v různých částech práce čtenáři neustále připomínají, jak krátkozraké by bylo rozseknout svět kultury a přírody na dvě domény, kde věci ze své podstaty musí běžet odlišně. Velká pozornost je věnována technologiím moci a politické rovině teoretizování obecně.

Centrální osa práce se po úvodní části dělí na dvě linie, které zachycují nekropolitickou kapacitu mocenského aparátu na straně jedné a vitální rezistenci bolševníku na straně druhé. Kontrast lze chápat v duchu „odpojování“, které autor teoreticky rozpracovává nebo také jako odraz figury boje dvou soupeřících stran, která dominuje analyzovaným diskurzům. Zvolené analytické rozčlenění je produktivní. Umožňuje čtenáři uvažovat ve dvou navzájem spjatých liniích, vracet se v textu zpět a hledat souvislosti napříč rozmazanou hranicí, která samozřejmě není absolutní, ale slouží primárně jako analytický a reflexivní nástroj, který umožňuje uvažovat určitým způsobem. Aspoň tak jsem dělení pochopil a takto jsem s ním jako čtenář pracoval. Nevadí mi ani, že inspirace Agambenovým dělení na bytosti a aparáty do práce zakládá distinkci, která, zdá se, pracuje na principu binárního kontrastu. Přestože na první dojem může zvolený postup, vzhledem k autorově kritickému odstupu od dualit, zavánět gólem do vlastní branky, není to tak. Kontrast je zde využit chytře a produktivně ve smyslu stimulace myšlení, což kontrastuje s klasickou kritikou dualit jako prostředku zjednodušení nebo zakrývání nevědomých předporozumění. Autor si je velmi dobře vědom propojení, která mezi oběma liniemi existují.

Zvolený analytický krok má zásadní dopady na strukturu práce a obecně na text jako formu reprezentace. Zde jsem o vhodnosti zvoleného řezu textu na pravou a levou část již přesvědčen méně. Na počátku práce mi dost dlouho trvalo, než jsem se zorientoval. Vysvětlení je až na s. 29 a to se mi nezdá úplně vhodné. Pravolevé dělení textu i obsah práce vypadají efektně a zřejmě zaujmou jako kreativní počín. Na druhou stranu se můj subjektivní čtenářský zážitek z úzkých pruhů textu zhoršil. Jde jistě o otázku vkusu. U Obsahu bych si ale dovolil tvrdit, že se jedná o problém. Obsah je část textu, která primárně slouží ke zvýšení přehlednosti. Pokud čtenář tápe a nedokáže okamžitě rozklíčovat logiku, nepovažuji to za šťastné. Na hledání tajemství a čtenářské dobrodružství je v práci dostatek prostoru jinde. Možná jsem příliš konzervativní, ale jde o schopnost rozpoznat, kde je vhodné kreativě popustit uzdu a kde to je

vhodné méně. Autor zde možná podlehl snaze o originalitu na úkor něčeho, co bych nazval servis čtenáři. Práce by byla vysoce originální i bez tohoto strukturního prvku. Velmi dobře si dokáží představit lineárně seřazené kapitoly, kde by autor představil první a pak druhou perspektivu.

Práce je psaná z perspektivy vícedruhové nebo více-než-lidské antropologie. Autor skvěle tento potenciál využívá. V práci se zcela přirozeně prolínají analýzy a interpretace filmů, archivních dokumentů, rozhovorů s pestrými paletami aktérů, postřehy a pozorování, vlastní tělesná zkušenost, sensuální vjemy. Na celém pojetí bych vyzdvihl zejména harmoničnost daného propojení. Různé kousky skládanky na sebe navazují a zapadají do sebe s jakousi lehkou samozřejmostí, kterou ani v textech daleko seniornějších badatelů a badatelek nevidám často.

Obtížně lze rozhodnout, která kapitola práce je lepší než ostatní, protože vynikající jsou všechny. Oslovila mě analytická práce s afektivní vitalitou bolševníku, kde se autor skvěle vypořádává s napětím mezi Ingoldovskou a Latourovskou tradicí uvažování o vztahovosti. Bolševník je představen jako index péče, respektive její absence. Autor nejprve mapuje, jak došlo k rozhodnutí hubit bolševník a pak se dále přesunuje rozboru figury likvidátora a s tím spojených představ, mimo jiné, o pečlivosti a odpovědnosti.

Uvažování s liniemi přináší výborné intervence do porozumění vlastnictví. Přestože je text o roli čar a hranic opět excelentní, do případné publikace bych si dokázal představit i hlubší rozbor technologií užívaných k tvorbě a sdílení map. Podle popisu je zřejmé, že GIS a různé tablety zde vládou, přestože papír jistě i dnes má stále svou relevanci. Způsob zapisování do tabletů, tvorba polygonů apod. jsou i kognitivně odlišné od práce s papírem a tužkou. Ingold o tématu dost psal. Navíc nástroje mapování a vizualizace jsou dnes dostupnější než v dobách, kdy nekropolitický aparát musel spoléhat na pár profesionálů a předražené licence od ESRI. Posun ve vývoji směrem kuživatelskému komfortu, kompatibilitě a dostupnosti byl dramatický. Některé věci autor v práci na různých místech zachycuje (drony, ortofoto, odečítání z map, LCD displeje), ale jde spíše o drobnější fragmenty rozprostřené ve více kapitolách. Možná by to stálo téma prozkoumat systematictěji, třeba pro budoucí samostatný článek?

Viditelnost a estetika jsou další roviny, které autor rozpracovává. Je zde vynikající práce s rozbořením významové pestrosti a performativního potenciálu slova *plantáž*, výborné jsou i úvahy o všímavosti, kterou autor představuje ne jako jednoduše pojatou schopnost očního aparátu ale naopak jako pozičně a sensoricky pestře modulovanou kapacitu. Příběh resilience bolševníku prostřednictvím nezmarů je třesničkou na dortu této části práce. Fixace mocenského aparátu na numerickou hodnotu výšky rostlin je skvělým případem absence relačního vnímání čísel a kvantifikace jako takové.

Zajímavé jsou i pasáže o rozšiřování moci státu a jeho dohledu nad lidskými subjekty využívající předchozí nekropolitickou „infrastrukturu“. Autor tak pěkně demonstruje, jak snahy o hubení bolševníku zapadají do obecnější roviny procesů včetně neoliberalizace.

Ve finále autor sumarizuje své myšlenky a vede polemiku s vlivnými teoretiky a teoretičkami vztahovosti a propletenosti. Demonstruje potřebu politizace vztahovosti a poukazuje na nevyhnutelnost odpojování v rámci komplexních propletenců. Autor dále představuje konceptuální rozdíl mezi hubením a činěním vyhubitelným. Příjemně mě překvapila i autorova schopnost sestoupit z teoretických výšin a explicitně formulovat přístup, který zní jako dobré doporučení pro politiku: „Jednoduše řečeno, pokud tu bolševník nechceme, snažme se mu nevytvářet vhodné podmínky k růstu a šíření.“ (s. 145) Rozbor etymologie slova *spectrum* a jeho užití dále podtrhují kreativitu a smysl pro detail, kterými autor disponuje.

Formálně je předkládaná diplomová práce výborná. Textem se prolíná autorova snaha o explicitnost. Vzhledem k sofistikovanosti úvah je vysoká míra srozumitelnosti překvapivá. Stylistika je vynikající. Občasná přemíra ukazovacích zájmen dojem zkazit nedokáže. Obdivuhodná je snaha o rozvíjení českého slovního aparátu. Způsob, jakým se autor vyrovnal s překladem a využitím cizojazyčných výrazů je excelentní. Poznámky pod čarou ukazují cit pro detail a dobře rozšiřují hlavní text. Citování je příkladné. Překlepy jsou minimální. Hra se slovy jako např. an-estetika nebo kreslené grafické prvky dokládající autorovu kreativitu. Drobným nedostatkem je občasná absence standartních prvků map jako je severka a měřítko (s. 63), které lze v GISových aplikacích snadno dodat.

Text práce je natolik čtivý a stimuluje zvědavost a fantazii tak dobře, že se čtenář jen obtížně „odpojuje“ od čtení. A to i přes zjevnou náročnost textu prošpikovaného odkazy na teoretickou literaturu. Práce je doslova napěchovaná myšlenkami. Většina je netriviálních a nutí čtenáře neustále přemýšlet. I přes hutnost ale text dobře teče a autor s těžko uvěřitelnou erudicí hodnou letitého matadora dokázal složité myšlenky jednoduše vysvětlit a aplikovat na svůj vlastní materiál.

Hyperkritický čtenář by našel pár drobností typu lepšího představení lidských aktérů, představení fenomenologického přístup, využití konceptu měřítka (*scale*), nebo přesahů vztahovosti mimo zkoumaný region (např. v projektu práce se hovoří o roli EU). Jde ale o věci, které by již tak rozsáhlou práci dále rozšířily. Nejde navíc o slabiny práce jako spíš osobní preference čtenáře.

Vybavuji, že jsem před lety kvůli soutěži antropologické asociace CASA četl bakalářskou práci autora. Již tehdy byl zřejmý velký zájem o teorii a na mladého studenta nezvykle erudovaný přehled v literatuře. Předkládaná magisterská práce je ale o velký kus dál. Nejenže je konkrétní a jasně ukotvená v etnografické zkušenosti, ubylo i rozsáhlých přemítání nad nepřeborným množstvím teorií, jejichž performativní efekty čtenáře místy v předchozí práci zcela zahltila. Autor se v magisterské práci držel daleko víc na uzdě, i když i zde je patrná autorova záliba v mnohosti a komplexitě. Jako vynikající považuji využití teoretických a konceptuálních nástrojů k analýze a interpretaci. Nejde jen o klasické zanoření do teorie, které pak ve studentských pracích často není vytěženo při úvahách nad vlastními terénními zkušenostmi a produkovaným věděním. Schopnost aplikovat abstraktní myšlenková schémata na konkrétní výzkumné situace, pocity nebo vztahy je z v této práci naprosto výjimečná.

Režim hodnocení studentských prací má v sobě inherentně zabudováno zkreslení. Má jít o hierarchicky pojatý proces, kdy jeden hodnotí a druhý je hodnocen, kdy jeden již ví a druhý se má učit. Každý, kdo delší dobu posuzoval studentské práce, dobře ví, že podobná logika je lichá. Některé studentské práce jsou poučné a dokáží narušit zmíněný mocenský vztah. Z práce kolegy Kvizdy jsem se dověděl tolik, že si podobný zážitek za celou svou kariéru nevybavuji. Předkládaná diplomová práce je tak vynikající, že představuje zdroj poznání i pro nejzkušenější badatele a badatelky v daném tématu. Práci doporučuji přeložit a „book proposal“ na monografii poslat do jednoho z renomovaných zahraničních nakladatelství.

Práci doporučuji k obhajobě a hodnotím ji jako výbornou.

Bodové hodnocení: 20 bodů

Zároveň doporučuji práci zaslat do soutěže Karlovy univerzity a soutěží relevantních oborových asociací.

Dotazy:

Práce je vynikajícím příkladem analýzy zejména politické, respektive mocenské dynamiky. Říkám si ale jaký obraz by se vyjevil, pokud by v hledáčku autora byla více ekonomická rovina. Jde mi především o problém hodnoty a jejich toků. Je možné, že vedle nekropolitické dynamiky moci v příběhu soužití s bolševníkem výrazněji operuje i rovina, kde různé režimy práce generují hodnotu, kde aktéři kalkulují s užitekem, který praxe přináší nebo přes rigidně vnímanou „nevýhodnost“ naplňují morální představy o spravedlivém a důstojném životě? Zaujaly mě např. zmínky o taktikách chovatelů dobytka, chemických firem a likvidátorů. Vidíte případně ještě prostor, pro podobný typ analýzy Vašeho etnografického materiálu?

Váš argument o psaní proti propletencům obsahuje snahu o zdůraznění odpojování. Dávalo by smysl takové odpojování vnímat v rámci obecnějšího procesu ořezávání (*cutting*) sítí navržené M. Strathern (1996) nebo Vaše vize odpojování vybočuje z tohoto rámce úvah o propletencích?

Možná jsem to v textu přehlédl, ale vstupuje do příběhu šíření bolševníku nějakým způsobem německá strana (kromě pohybu turistů)? Myslím snahy bránit šíření bolševníku přes hranici, odkazy na přeshraniční spolupráci, mobilizace sdílených doporučení EU?

Daniel Sosna